

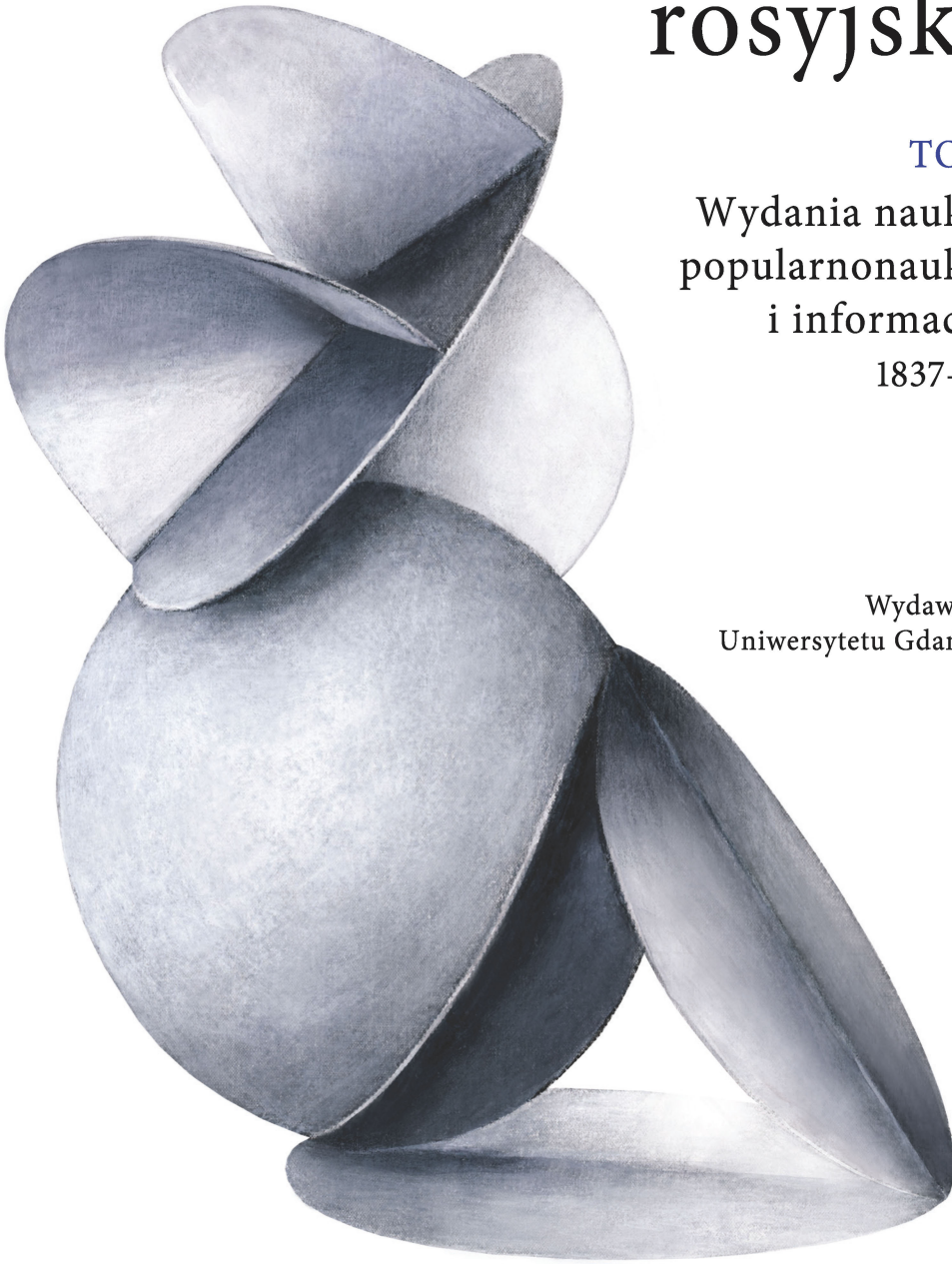
Ewa Konefał

PrzekładoZnawstwo rosyjskie

TOM II

Wydania naukowe
popularnonaukowe
i informacyjne
1837–2020

Wydawnictwo
Uniwersytetu Gdańskiego

PrzekładoZnawstwo
rosyjskie

TOM II

Wydania naukowe
popularnonaukowe
i informacyjne

1837–2020

*Każda nauka powinna mieć swoją własną bibliografię,
opracowaną wyczerpująco i systematycznie,
przystosowaną do jej potrzeb, obejmującą jej całokształt.*

Stefan Vrtel-Wierczyński

Ewa Konefał

PrzekładoZnawstwo rosyjskie

TOM II

Wydania naukowe
popularnonaukowe
i informacyjne
1837–2020

Wydawnictwo
Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2021

Recenzent
dr hab. Grzegorz Ojcewicz, prof. UWM

Redakcja wydawnicza
Tatiana Kopac
Katarzyna Ambroziak

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

Skład i łamanie
Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja sfinansowana ze środków Prodziekana ds. Nauki
i Współpracy Międzynarodowej Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-349-3

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

SPIS TREŚCI / СОДЕРЖАНИЕ

PRZEDMOWA / ПРЕДИСЛОВИЕ	11
CZĘŚĆ PIERWSZA / ЧАСТЬ ПЕРВАЯ	
CHARAKTERYSTYKA BAZY BIBLIOGRAFICZNEJ / ХАРАКТЕРИСТИКА БИБЛИОГРАФИЧЕСКОЙ БАЗЫ	
1. Źródła ekscerpcji danych / Источники эксцерпции данных	17
2. Zasięg terytorialny i chronologiczny / Территориальные и хронологические рамки	19
3. Metodologia systematyzacji materiału / Методология систематизации материала	20
4. Zasady opisu bibliograficznego / Принципы оформления библиографического описания	30
CZĘŚĆ DRUGA / ЧАСТЬ ВТОРАЯ	
WYKAZ LITERATURY / УКАЗАТЕЛЬ ЛИТЕРАТУРЫ	
I. MONOGRAFIE NAUKOWE / НАУЧНЫЕ МОНОГРАФИИ	35
1. Przekładoznawstwo ogólne / Общее переводоведение	35
1.1. Problemy teorii / Вопросы теории	35
1.2. Problemy terminologii przekładoznawczej / Вопросы переводоведческой терминологии	41
1.3. Historia myśli przekładoznawczej / История переводоведческой мысли	42
1.4. Metodologia przekładu / Методология перевода	43
1.4.1. Przekład jednostek nacechowanych kulturowo / Перевод культурно-специфических единиц	43
1.4.2. Przekład nazw własnych / Перевод имен собственных	43
1.4.3. Przekład leksyki „gender” / Перевод гендерно ориентированной лексики	44
1.4.4. Przekład metafor / Перевод метафор	44
1.4.5. Przekład frazeologizmów i paremii / Перевод фразеологизмов и паремий	44
1.4.6. Przekład gry językowej i humoru / Перевод языковой игры и юмора	44
1.4.7. Transformacje translatorskie / Переводческие преобразования	45
1.4.8. Ocena jakości przekładu i błędy w tłumaczeniu / Оценка качества перевода и переводческая эрратология	45

2. Przekładoznawstwo szczegółowe / Частные вопросы переводоведения	47
2.1. Problemy międzyjęzykowej i międzykulturowej konfrontacji przekładowej / Вопросы межъязыкового и межкультурного переводческого сопоставления	47
2.1.1. Metodologia konfrontacji przekładowej / Методология переводческого сопоставления	47
2.1.2. Angielski ↔ rosyjski / Английский ↔ русский	47
2.1.3. Buriacki → rosyjski / Бурятский → русский	52
2.1.4. Chiński ↔ rosyjski / Китайский ↔ русский	52
2.1.5. Duński ↔ rosyjski / Датский ↔ русский	52
2.1.6. Języki dagestańskie → rosyjski / Дагестанские языки → русский	53
2.1.7. Języki europejskie → białoruski / Европейские языки → белорусский	53
2.1.8. Francuski ↔ rosyjski / Французский ↔ русский	53
2.1.9. Francuski → uzbecki / Французский → узбекский	54
2.1.10. Hiszpański → rosyjski / Испанский → русский	54
2.1.11. Jakucki → angielski / Якутский → английский	55
2.1.12. Jakucki ↔ rosyjski / Якутский ↔ русский	55
2.1.13. Łacina → starofrancuski → średnioangielski / Латинский → старофранцузский → среднеанглийский	55
2.1.14. Mongolski → rosyjski / Монгольский → русский	55
2.1.15. Niemiecki ↔ rosyjski / Немецкий ↔ русский	56
2.1.16. Rosyjski → kazachski / Русский → казахский	57
2.1.17. Rosyjski → turkmeński / Русский → туркменский	57
2.1.18. Rosyjski → udmurcki / Русский → удмуртский	57
2.1.19. Rosyjski → ukraiński / Русский → украинский	57
2.1.20. Szwedzki ↔ rosyjski / Шведский ↔ русский	58
2.1.21. Tatarski ↔ rosyjski / Татарский ↔ русский	58
2.1.22. Tuwiński → rosyjski / Тувинский → русский	59
2.1.23. Włoski ↔ rosyjski / Итальянский ↔ русский	58
2.2. Przekład tekstów ograniczonych dyskursem, formą przekazu lub podmiotem realizacji przekładu / Переводческие исследования, ограниченные типом дискурса, формой или способом осуществления перевода	59
2.2.1. Przekład artystyczny / Художественный перевод	59
2.2.1.1. Teoria przekładu artystycznego / Теория художественного перевода	59
2.2.1.2. Metodologia przekładu artystycznego / Методология художественного перевода	63
2.2.1.3. Krytyka przekładu artystycznego / Критика художественного перевода	71
2.2.1.4. Historia przekładu, recepcji i związków literackich / История перевода, рецепции и литературных связей	74
2.2.1.5. Biografika translatorska / Переводческая биографика	82
2.2.1.6. Przekład sceniczny / Сценический перевод	85
2.2.1.7. Przekład literatury dziecięcej / Перевод детской литературы	85
2.2.1.8. Zagadnienia szczegółowe przekładu artystycznego / Частные вопросы художественного перевода	85
2.2.1.8.1. Autoprzekład / Авторский перевод	85
2.2.1.8.2. Przekład filologiczny tekstu artystycznego / Филологический перевод художественного текста	86
2.2.1.8.3. Problem serii translatorskiej / Проблема переводной множественности	86

2.2.1.8.4. Parateksty translatorskie / Переводческие паратексты	86
2.2.2. Przekład audiowizualny / Аудиовизуальный перевод	86
2.2.3. Przekład filozoficzny / Перевод философских текстов	87
2.2.4. Przekład i lokalizacja gier komputerowych / Перевод и локализация видеоигр	87
2.2.5. Przekład marketingowy (tłumaczenie reklam) / Маркетинговый перевод (перевод рекламных текстов)	87
2.2.6. Przekład medialny / Медийный перевод	88
2.2.7. Przekład medyczny / Медицинский перевод	88
2.2.8. Przekład naukowo-techniczny / Научно-технический перевод	89
2.2.8.1. Teoria i metodologia przekładu naukowo-technicznego / Теория и методология научно-технического перевода	89
2.2.8.2. Problemy przekładu terminologii naukowo-technicznej / Вопросы перевода научно-технической терминологии	90
2.2.9. Przekład prawny i prawniczy / Юридический перевод	91
2.2.9.1. Teoria i metodologia przekładu prawnego i prawniczego / Теория и методология юридического перевода	91
2.2.9.2. Aspekty prawne działalności translatorskiej / Юридические вопросы переводческой деятельности	91
2.2.9.3. Prawa językowe i przekład w kontekście migracji / Языковые права и перевод в контексте миграции	93
2.2.10. Przekład religijny / Религиозный перевод	93
2.2.10.1. Teoria przekładu sakralnego / Теория сакрального перевода	93
2.2.10.2. Przekład biblijny / Библейский перевод	93
2.2.10.2.1. Teoria i metodologia przekładu biblijnego / Теория и методология библейского перевода	93
2.2.10.2.2. Przekład terminologii biblijnej / Перевод библейской терминологии	96
2.2.10.2.3. Historia przekładu Biblii / История перевода Библии	96
2.2.10.3. Przekład Koranu / Перевод Корана	99
2.2.11. Przekład społeczno-polityczny / Общественно-политический перевод	99
2.2.12. Przekład w sferze ekonomii i biznesu / Перевод в сфере экономики и бизнеса	99
2.2.13. Przekład w sferze turystyki / Перевод в сфере туризма	100
2.2.14. Przekład ustny / Устный перевод	101
2.2.15. Przekład maszynowy / Машинный перевод	102
2.2.15.1. Zagadnienia ogólne przekładu maszynowego / Общие вопросы машинного перевода	102
2.2.15.2. Przekład maszynowy w obrębie określonych par językowych / Машинный перевод в рамках определенных языковых пар	107
2.2.15.2.1. Angielski → rosyjski / Английский → русский	107
2.2.15.2.2. Chiński → rosyjski / Китайский → русский	109
2.2.15.2.3. Francuski → rosyjski / Французский → русский	109
2.2.15.2.4. Japoński → rosyjski / Японский → русский	110
2.2.15.2.5. Rosyjski → bułgarski / Русский → болгарский	111
2.2.15.2.6. Rosyjski → gruziński / Русский → грузинский	111

2.2.15.3. Historia przekładu maszynowego / История машинного перевода	111
2.2.16. Interferencja w przekładzie specjalistycznym / Интерференция в специальном переводе	112
2.2.17. Tłumacz w komunikacji specjalistycznej / Переводчик в сфере профессиональной коммуникации	112
3. Pedagogika przekładu / Педагогика перевода	114
3.1. Metodyka nauczania przekładu / Методика обучения переводу	114
3.2. Kształcenie tłumaczy / Подготовка переводчиков	116
3.3. Organizacja procesu dydaktycznego / Организация учебного процесса	122
3.4. Przekład w dydaktyce języków obcych / Перевод в дидактике иностранных языков	123
3.5. Historia i metodologia badań pedagogicznych nad przekładem / История и методология педагогических переводоведческих исследований	124
4. Leksykografia przekładowa / Переводная лексикография	124
5. Bibliologia przekładowa / Переводное книговедение	126
6. Źródłoznawstwo i paleografia przekładowa / Переводное источниковедение и палеография	127
II. TOMY ZBIOROWE / СБОРНИКИ НАУЧНЫХ СТАТЕЙ	131
1. Tomy wieloaspektowe / Многоаспектные сборники	131
2. Tomy z zakresu lingwistyki przekładu / Сборники по лингвистике перевода	140
3. Tomy z zakresu przekładu i komunikacji międzykulturowej / Сборники по переводу и межкультурной коммуникации	144
4. Tomy z zakresu przekładu artystycznego / Сборники по художественному переводу	146
5. Tomy z zakresu przekładu biblijnego / Сборники по библейскому переводу	150
6. Tomy z zakresu przekładu naukowego i naukowo-technicznego / Сборники по научному и научно-техническому переводу	150
7. Tomy z zakresu przekładu maszynowego i technologii informacyjnych w pracy tłumacza / Сборники по машинному переводу и информационным технологиям в работе переводчика	151
8. Tomy z zakresu przekładu prawnego i prawniczego / Сборники по юридическому переводу	153
9. Tomy z zakresu pedagogiki przekładu / Сборники по педагогике перевода	154
10. Tomy z zakresu historii przekładu i myśli przekładoznawczej / Сборники по истории перевода и переводоведческой мысли	155
11. Tomy z zakresu leksykografii przekładowej / Сборники по переводной лексикографии	156
III. CZASOPISMA I SERIE WYDAWNICZE / ЖУРНАЛЫ И ИЗДАТЕЛЬСКИЕ СЕРИИ	157
1. Czasopisma / Журналы	157
1.1. Czasopisma akademickie / Университетские журналы	157
1.2. Czasopisma stowarzyszeń tłumaczy / Журналы переводческих организаций	157
1.3. Czasopisma branżowe / Отраслевые журналы	158
2. Serie wydawnicze / Издательские серии	158

2.1. <i>Noto Loquens. Вопросы лингвистики и транслятологии.</i> <i>Сборник научных статей</i>	158
2.2. <i>Актуальные проблемы переводоведения и межкультурной коммуникации.</i> <i>Межвузовский сборник научных трудов</i>	160
2.3. <i>Актуальные проблемы переводоведения и практики перевода.</i> <i>Сборник научных трудов</i>	160
2.4. <i>Информационные технологии и научно-технический перевод. Сборник статей</i>	161
2.5. <i>Лингвистика и перевод. Сборник научных трудов</i>	162
2.6. <i>Мастерство перевода</i>	163
2.7. <i>Машинный перевод и прикладная лингвистика /</i> <i>Бюллетень Объединения по проблемам машинного перевода</i>	165
2.8. <i>Перевод и переводчики. Übersetzung und Übersetzer.</i> <i>Translation and translators. Научный альманах</i>	167
2.9. <i>Проблемы теории языка и переводоведения. Сборник статей</i>	168
2.10. <i>Сборники научных трудов МГПИИЯ [1972–1979] /</i> <i>Сборники научных трудов МГЛУ [1991–2001] /</i> <i>Вестник МГЛУ [2006–2015] / Вестник МГЛУ. Гуманитарные науки [2016–]</i>	170
2.11. <i>Социокультурные проблемы перевода. Сборник научных трудов</i>	173
2.12. <i>Теория и практика перевода.</i> <i>Республиканский межведомственный научный сборник</i>	174
2.13. <i>Тетради переводчика</i>	176
2.14. <i>Университетское переводоведение</i>	179
2.15. <i>Художественный перевод и сравнительное литературоведение.</i> <i>Сборник научных трудов</i>	180
IV. ANTOLOGIE / АНТОЛОГИИ [ХРЕСТОМАТИИ]	182
1. <i>Antologie jednoautorskie / Моноавторские антологии</i>	182
2. <i>Antologie wieloautorskie / Многоавторские антологии</i>	184
V. ESEISTYKA I LITERATURA POPULARNONAUKOWA / ЭССЕ И НАУЧНО-ПОПУЛЯРНАЯ ЛИТЕРАТУРА	185
1. <i>Wokół przekładu artystycznego /</i> <i>Вокруг художественного перевода</i>	185
2. <i>Wokół filozofii przekładu / Вокруг философии перевода</i>	188
3. <i>Wokół przekładu maszynowego / Вокруг машинного перевода</i>	189
4. <i>Wokół praktyki translatorskiej / Вокруг переводческой практики</i>	189
5. <i>Wokół historii przekładu / Вокруг истории перевода</i>	191
VI. SŁOWNIKI I ENCYKLOPEDIA TERMINOLOGII TRANSLATORYCZNEJ / СЛОВАРИ И ЭНЦИКЛОПЕДИИ ПЕРЕВОДОВЕДЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ	193
1. <i>Słowniki i encyklopedie ogólne terminologii przekładowawczej /</i> <i>Словари и энциклопедии по общей переводоведческой терминологии</i>	193
2. <i>Słowniki terminologii przekładu specjalistycznego / Терминологические</i> <i>словари по специальному переводу</i>	195
2.1. <i>Słowniki terminologii przekładu artystycznego / Терминологические словари</i> <i>по художественному переводу</i>	195

2.2. Słowniki terminologii przekładu naukowo-technicznego / Терминологические словари по научно-техническому переводу	196
VII. BIBLIOGRAFIE I KATALOGI / БИБЛИОГРАФИИ И КАТАЛОГИ	197
1. Bibliografie literatury przekładoznawczej / Переводоведческие библиографии	197
1.1. Bibliografie ogólne / Общие библиографии	197
1.2. Bibliografie przekładu specjalistycznego / Библиографии специального перевода	198
1.2.1. Przekład maszynowy / Машинный перевод	198
1.2.2. Przekład naukowo-techniczny / Научно-технический перевод	199
1.2.3. Przekład prawny i prawniczy / Юридический перевод	199
2. Bibliografie przekładów literatury pięknej, publicystyki i krytyki / Библиографии переводов художественной литературы, публицистики и критики	200
3. Bibliografie przekładów Biblii / Библиографии переводов Библии	212
4. Bibliografie przekładów literatury filozoficznej / Библиографии переводов философской литературы	213
5. Bibliografie i katalogi przekładów zabytków piśmiennictwa / Библиографии и каталоги переводных памятников	213
6. Bibliografie słowników przekładowych / Библиографии переводных словарей	213
WYKAZ SKRÓTÓW I AKRONIMÓW /	
УКАЗАТЕЛЬ СОКРАЩЕНИЙ И АББРЕВИАТУР	215
Skróty i akronimy tekstowe / Текстовые сокращения и аббревиатуры	215
Skróty i akronimy nazw wydawnictw /	
Сокращения и аббревиатуры наименований издательств	217
INDEKS NAZWISK / ИМЕННОЙ УКАЗАТЕЛЬ	223

PRZEDMOWA / ПРЕДИСЛОВИЕ

Przedkładana uwadze czytelnika monografia bibliograficzna jest kolejną pozycją z serii Przekładoznawstwo Rosyjskie. Pierwszy tom, katalogujący autoreferaty rozpraw naukowych opublikowanych na terenie ZSRR, Rosji i państw postradzieckich w latach 1937–2015, ukazał się w 2016 r.¹ Tom drugi dokumentuje następny fragment dorobku rosyjskojęzycznej nauki o przekładzie zgromadzonego w postaci wydań naukowych: monografii jedno- i wieloautorskich, tomów zbiorowych, periodyków i czasopism specjalistycznych. Ponadto do tomu zostały włączone książki popularnonaukowe oraz publikacje typu informacyjnego – słowniki i encyklopedie terminologii przekładoznawczej, a także bibliografie i katalogi literatury przekładoznawczej oraz przekładowej. Łącznie w obecnej publikacji zarejestrowano 1567 pozycji (811 monografii, 231 tomów zbiorowych, 262 czasopisma i wydania powstałe w ramach serii, 20 antologii jedno- i wieloautorskich, 71 pozycji popularnonaukowych, 20 słowników i encyklopedii oraz 152 bibliografie). Została ona przygotowana równolegle z tomem trzecim przedstawiającym dorobek przekładoznawstwa obejmujący literaturę dydaktyczną skompletowaną w formie podręczników, wykładów i skryptów akademickich oraz poradników, kompendiów i pomocy metodycznych przeznaczonych dla tłumaczy.

Studiom bibliograficznym, których wyniki zostały zaprezentowane w niniejszym tomie oraz w pozostałych wydaniach cyklu, przyświecały dwie zasadnicze intencje: praktyczna – opracowanie informatorium po obszernej i niezmiernie różnorodnej literaturze przedmiotu, oraz naukowo-badawcza – stworzenie fundamentu do badań opisowych i naukowych, mających na celu opracowanie kompleksowej syntezy dziejów, oceny stanu obecnego oraz nakreślenie perspektyw rozwoju przekładoznawstwa rosyjskiego.

Jeśli opracowanie bibliograficzne ma efektywnie spełniać swoje funkcje jako przewodnik po publikacjach dziedzicznych, powinno być opatrzone odpowiednią mapą, po której odbiorca mógłby swobodnie się poruszać. Niezmiernie obszerny i nie mniej różnorodny materiał wymagał opracowania odpowiednich rozwiązań w zakresie jego

¹ E. Konefał, *Przekładoznawstwo rosyjskie. Autoreferaty dysertacji 1937–2015*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2016.

segmentacji. Metodologia systematyzacji przyjęta w pierwszym tomie, odnotowującym dysertacje kandydackie i doktorskie, uporządkowane według dziedzin i specjalności naukowych, ze względu na odmienny materiał, nie mogła być zastosowana w kolejnych wydaniach serii. Próby poszukiwania odpowiedniej procedury taksonomicznej materiału potwierdzają założenia ogólnej metodyki bibliograficznej, zgodnie z którymi „nie ma i nie może być jednolitej metody dla wszystkich bibliografii, nawet w obrębie jednej dziedziny, [...] o konkretnych rozwiązaniach decyduje zebrany materiał i przeznaczenie danej bibliografii”². Konieczność ponownego opracowania sposobów klasyfikacji zebranych dokumentów zmusiła mnie do dalszej pogłębionej refleksji nad obszarami – prowadzonych w przeszłości i współcześnie – różnie zorientowanych badań nad fenomenem przekładu, a także możliwościami jego naukowego oglądu. Wiązało się to z koniecznością ponownego nakreślenia mapy badań przekładoznawczych (jej założenia zostały opisane w rozdziale poświęconym sposobom systematyzacji danych bibliograficznych). Klasyfikacja wymagała również przyjęcia określonych rozwiązań natury terminologicznej, współczesna nauka o przekładzie (zarówno polsko-, jak i rosyjskojęzyczna) wciąż bowiem posługuje się repertuarem pojęć mało precyzyjnych, w rozmaity sposób definiowanych i wyzyskiwanych przez różnych badaczy. Problemem jest też brak regularnych polsko-rosyjskich odpowiedniości w zakresie terminologii przekładoznawczej.

Żeby baza bibliograficzna mogła stać się podstawą dalszych badań, ilościowych i jakościowych, musi być w miarę kompletna. Podczas kompilacji materiału niezmiennie towarzyszyła mi użyta jako motto całej serii myśl Stefana Vrtela-Wierczyńskiego o konieczności kompleksowej dokumentacji piśmiennictwa określonych dyscyplin wiedzy³. Postulat ten pozostaje szczególnie aktualny dla bibliografii tworzonych w ramach nauk humanistycznych, w których ważna jest nie tyle szybkość informowania (istotna w naukach ścisłych), co właśnie kompletność informacji źródłowych⁴. Dlatego przedkładane opracowanie włącza wszystkie wydania naukowe, popularnonaukowe i informacyjne z zakresu przekładoznawstwa dostępne w archiwach, bibliotekach i na rynku wydawniczym. Zgodnie z przyjętymi wcześniej założeniami nie podejmowano prób ewaluacji rejestrowanych wydań. Znajdują się tu zatem prace o różnym stopniu użyteczności i prezentowanym poziomie naukowym, są również takie, które nie wpłynęły/wpływają znacząco na rozwój dyscypliny, głównie z powodu powielania od dawna upowszechnionych poglądów. W zbiorze zostały zarejestrowane też wydania, które ze względu na wyraźnie wyeksponowaną orientację ideologiczną obecnie straciły na aktualności. W mojej ocenie każda z nich tworzy jednakowoż mniejszy lub większy, centralny lub peryferyjny, wspólny, nieodłączny element obrazu dyscypliny. Baza powinna być autentycznym świadectwem jej ewolucji. Można zatem sądzić, że

² A. Matczuk, *Polskie bibliografie nauk humanistycznych i społecznych do roku 1989. Historia i metodyka*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2014, s. 11.

³ S. Vrtel-Wierczyński, *O najpilniejszych zadaniach naszej bibliografii*, „Przegląd Biblioteczny” 1928, z. 3, s. 197.

⁴ A. Matczuk, *Polskie bibliografie nauk humanistycznych...*, s. 198.

zgrupowana w tomach literatura dość wiernie ilustruje stan świadomości teoretycznej i metodologicznej rosyjskojęzycznych badaczy przekładu, wskazując jednocześnie na różnorodność i wielokierunkowość poszukiwań badawczych.

Podobnie jak rosyjskojęzyczny dorobek przekładoznawczy przedstawiony w pierwszym z tomów, również wydania skatalogowane w niniejszym woluminie wyraźnie ukazują polidyscyplinarność badań skoncentrowanych wokół wspólnego obiektu, jakim jest przekład (ujmowany jako proces komunikacji międzyjęzykowej i międzykulturowej, obiekt materialny, oraz – szeroko – jako fenomen kultury), i zarazem heterogeniczność jego naukowego oglądu. Składające się na niniejszy tom prace stanowią rezultat wielopłaszczyznowych poszukiwań językoznawczych (w tym również w obrębie historii języka), literaturoznawczych (teoretycznych, komparatystycznych i historycznoliterackich), historycznych, teologicznych, filozoficznych, psychologicznych, pedagogicznych, prawnych, bibliologicznych i bibliograficznych, prowadzonych również na styku wymienionych dyscyplin. Oprócz studiów podejmujących próby naukowego zgłębienia fenomenu przekładu jest w nim także miejsce na wyniki innych niż naukowe refleksji poznawczych, wypowiedzianych również przez osoby niezwiązane z nauką, przede wszystkim ludzi pióra i samych tłumaczy. Zapotrzebowanie na tego rodzaju literaturę doskonale ilustruje choćby fenomen popularności poświęconej arkanom sztuki translatorskiej książki Nory Gal *Слово живое и мертвое*, wydanej za życia autorki czterokrotnie, a po śmierci – dwunastokrotnie (do roku 2020)⁵.

Okres pięciu lat, jaki minął od wydania pierwszego tomu serii, był czasem dalszego intensywnego rozwoju badań nad przekładem. W nauce rosyjskiej wciąż jednak brakuje solidnego opracowania bibliograficznego rejestrującego zebrany dorobek przekładoznawczy, które mogłoby stać się zapleczem źródłowym do jego kompleksowej obiektywnej oceny, również – a może przede wszystkim – naukometrycznej. Umocniło mnie to w zasadności podejmowania kolejnych kroków w „ogarnianiu nieogarnionej” przestrzeni przekładoznawstwa rosyjskojęzycznego.

Kończąc tę krótką przedmowę, chciałabym jeszcze raz zaakcentować, że prezentowany w monografii wykaz nie jest wyborem prac. Niestety, nie oznacza to, że zostały w nim zarejestrowane absolutnie wszystkie pozycje z zakresu omawianej dziedziny, jakie zostały wydane na terenie Imperium Rosyjskiego, ZSRR, Rosji i obszarze postradzieckim. Mam pełną świadomość, że jest to zadanie obiektywnie niewykonalne. Wciąż jest wiele publikacji, których trudno szukać w katalogach, nie tylko elektronicznych, ale i tradycyjnych. Utrudnienia spowodowała również pandemia, uniemożliwiająca sprawny obieg i rejestrację bibliotecznych egzemplarzy obowiązkowych. Zgrupowana bibliografia odzwierciedla zawartość katalogów bibliotecznych i repozytoriów z połowy 2021 r. oraz rezultaty własnych wieloletnich poszukiwań.

⁵ Por. Н. Галь, *Слово живое и мертвое*, Москва: Книга, 1972 [i kolejne wyd.].

Przekazywany do rąk czytelników i użytkowników tom, podobnie jak i inicjująca serię monografia, nie mógłby ukazać się w obecnym kształcie bez wsparcia wielu życzliwych osób. Chciałabym w tym miejscu złożyć szczególne wyrazy wdzięczności Tatianie Prohur z Biblioteki Naukowej im. M. Maksymowicza w Kijowie, niezmiennie i bezinteresownie służącej pomocą. Podziękowania należą się także Prezes Stowarzyszenia Tłumaczy Rosyjskich Oldze Iwanowej, prof. Wierze Mitiaginie z Wołgogradzkiego Uniwersytetu Państwowego, Maksimowi Czikowowi, zastępcy dyrektora Instytutu Kształcenia Ustawicznego oraz docentowi Wyższej Szkoły Przekładu Państwowego Uniwersytetu Lingwistycznego w Niżnym Nowogrodzie, Oldze Anikinie z Biblioteki Powołżskiego Uniwersytetu Państwowego Telekomunikacji i Informatyki, pracownikom Wszechrosyjskiej Państwowej Biblioteki Literatury Obcej im. M.I. Rudomino oraz Dońskiej Państwowej Biblioteki Publicznej, a także wielu innym osobom, w tym autorom publikacji, którzy pomogli mi odpowiednio usystematyzować materiał.

CZEŚĆ PIERWSZA / ЧАСТЬ ПЕРВАЯ
CHARAKTERYSTYKA BAZY BIBLIOGRAFICZNEJ /
ХАРАКТЕРИСТИКА БИБЛИОГРАФИЧЕСКОЙ
БАЗЫ

1. Źródła ekscerpcji danych / Источники эксцерпции данных

Ekscerpcja materiału bibliograficznego została przeprowadzona w głównej mierze na podstawie kwerend bibliotecznych – zarówno realizowanych online, jak i tradycyjnych. Jako jej podstawowe źródła posłużyły katalogi elektroniczne i repozytoria cyfrowe bibliotek państwowych i narodowych Rosji i byłych republik radzieckich, m.in.: Rosyjskiej Biblioteki Państwowej im. W.I. Lenina w Moskwie (<http://www.rsl.ru>), Rosyjskiej Biblioteki Narodowej w Petersburgu (<http://www.nlr.ru>), Biblioteki Narodowej Ukrainy im. W.I. Wiernadskiego w Kijowie (<http://irbis-nbuv.gov.ua>), Biblioteki Narodowej Białorusi (<http://www.nlb.by>), Biblioteki Narodowej Armenii (<http://www.nla.am>), Biblioteki Prezydenckiej Republiki Azerbejdżanu (<http://www.preslib.az>), Parlamentarnej Biblioteki Narodowej Gruzji (<http://www.nplg.gov.ge>), Biblioteki Narodowej Republiki Kazachstanu (<http://www.nlrk.kz>), Narodowej Biblioteki Akademickiej Republiki Kazachstanu (<http://nabr.kz>), Biblioteki Narodowej Republiki Kirgiskiej (<http://www.nlkr.gov.kg>), Biblioteki Narodowej Uzbekistanu (<http://natlib.uz>), Biblioteki Narodowej Republiki Mołdawii (<http://bnrm.md>), Litewskiej Biblioteki Narodowej im. Martynasa Mažvydasa (<https://www.lnb.lt>), Biblioteki Narodowej Estonii (<https://www.nlib.ee>), Łotewskiej Biblioteki Narodowej (<https://www.lnb.lv>). Korzystano również z katalogów bibliotek uniwersyteckich, m.in.: Biblioteki Naukowej Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego im. M.W. Łomonosowa (<http://www.nbmgu.ru>), Biblioteki Moskiewskiego Państwowego Instytutu Stosunków Międzynarodowych (<https://mgimo.ru/library>), Biblioteki Naukowej im. M. Gorkiego Petersburskiego Uniwersytetu Państwowego (<https://library.spbu.ru>), Biblioteki Naukowej im. M. Maksymowicza Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego im. T. Szewczenki (<http://www.library.univ.kiev.ua>), Biblioteki Naukowej Buriackiego Uniwersytetu Państwowego im. Dorżi Banzarowa (<http://www.lib.bsu.ru>), Biblioteki Naukowej Kubańskiego Uniwersytetu Państwowego (<https://kubsu.ru/ru/university/library>), Biblioteki Naukowej Mordwińskiego Uniwersytetu Państwowego im. M.P. Ogariowa (<http://library.mrsu.ru>), Biblioteki Powożskiego Uniwersytetu Państwowego Telekomunikacji i Informatyki (<https://www.psuti.ru/ru/ntb>), Biblioteki Naukowej Uljanowskiego Uniwersytetu Państwowego (<http://lib.ulsu.ru>), Biblioteki Naukowej Uniwersytetu Północno-Kazachskiego im. M. Kozybajewa (<https://www.nkzu.kz/page/view?id=1138>), jak również z zasobów bibliotek publicznych, m.in. Dońskiej Państwowej Biblioteki Publicznej (<http://www.dspl.ru>), katalogu sieci Ogólnodostępnych Bibliotek Petersburga (<https://spplib.ru/>), Wszechrosyjskiej Państwowej Biblioteki Literatury Obcej im. M.I. Rudomino (<https://libfl.ru/>).

Źródłem informacji na temat literatury przedmiotu były również wydawane od 1907 r. państwowe wykazy bibliograficzne¹, dostępne opracowania bibliograficzne² oraz wykazy literatury dołączane do prac przekładoznawczych.

Podczas selekcjonowania i systematyzacji materiału wykorzystano także z opracowywanej od 2005 r. i na bieżąco – co jest szczególnie istotne – uzupełnianej i stale wzbogacanej o nowe narzędzia wyszukiwawcze bibliograficznej bazy danych publikacji naukowych zaopatrzonej w rosyjski indeks cytowań RINC (ros. РИНЦ, Российский индекс научного цитирования), dostępnej pod adresem <https://www.elibrary.ru/defaultx.asp?>. Baza włącza przede wszystkim wydania seryjne (czasopisma i serie wydawnicze), od niedawna rejestruje też monografie naukowe oraz literaturę dydaktyczną wraz z wykazem słów kluczowych i streszczeniami. Jej niewątpliwą zaletą jest możliwość prowadzenia złożonych kwerend, pobierania nie tylko spisów treści, ale i pełnych tekstów publikacji oraz archiwizacji wyników wyszukiwania (usługi dostępne dla zalogowanych użytkowników)³.

W nieco mniejszym zakresie wykorzystano z zachodnich przekładoznawczych baz bibliograficznych: redagowanej na Uniwersytecie w Alicante, znajdującej się w otwartym dostępie bazy BITRA (Bibliography of Interpreting and Translation)⁴ oraz kompilowanej przez John Benjamins Publishing Company, udostępnianej płatnie, adnotowanej bibliografii TSB (Translation Studies Bibliography)⁵. Powodem niewielkiej przydatności wyżej wymienionych baz przy selekcji materiałów źródłowych jest dość niski wskaźnik obecności w nich dorobku rosyjskojęzycznego⁶.

Zebrane dane bibliograficzne zostały uzupełnione i zweryfikowane na drodze kwerend tradycyjnych, odbytych w bibliotekach Moskwy i Petersburga w latach 2016–2019.

¹ Ukazywały się kolejno pod nazwami: „Книжная летопись Главного управления по делам печати” (1907–1917, № 8); „Книжная летопись” (1917, № 9/10 – 1920); „Книжная летопись Российской центральной книжной палаты при Государственном издательстве” (1921–1925, № 18); „Книжная летопись Государственной центральной книжной палаты” (1925, № 19 – 1927, № 14); „Книжная летопись Государственной центральной книжной палаты РСФСР” (1927, № 15 – 1929); „Книжная летопись” (1930–); miejsca wydania: Санкт-Петербург (1907–1914); Петроград (1915–1920, № 32); Москва (1920, № 33–); w wydawnictwach: Книжная палата (1917, № 27 – 1919, № 17); Российская книжная палата (1919, № 18 – 1919, № 52); Российская книжная палата при гос. изд-ве (1920, № 1 (32)); Российская центральная книжная палата при государственном изд-ве (1920, № 33 (1) – 1920, № 47/48 (15/16)); Изд-во Всесоюзной книжной палаты (1947–1963); Книга (1964–1987, № 28); Книжная палата (1987, № 29 – 1996, № 39); Российская книжная палата (1996 № 40 (1997), 1998); Бук Чембэр Интернэшнл (1999–).

² Por. rozdział VII. 1. Bibliografie literatury przekładoznawczej.

³ O bazie patrz: https://www.elibrary.ru/projects/citation/cit_index.asp [dostęp 15.06.2021].

⁴ Dostępna pod adresem: <https://dti.ua.es/en/bitra/introduction.html> [dostęp 15.06.2021].

⁵ Dostępna pod adresem: <https://benjamins.com/online/tsb/> [dostęp 15.06.2021].

⁶ BITRA przy wyszukiwaniu dokumentów rosyjskojęzycznych podaje tylko 381 rezultatów, z tego 262 wydania książkowe (w tym podręczniki, serie wydawnicze, tomy zbiorowe i eseistyka translatorska), co stanowi niewielki wycinek zgromadzonego dorobku; jeszcze mniej wyników daje kwerenda przeprowadzona w TSB, w której można wygenerować jedynie 200 pozycji w języku rosyjskim: wydań książkowych i publikacji w czasopismach (data wyszukiwania: 15.06.2021).

2. Zasięg terytorialny i chronologiczny / Территориальные и хронологические рамки

Podstawowym kryterium ekscerpcji publikacji zgromadzonych w niniejszym tomie pozostaje kryterium językowo-terytorialne, zgodnie z którym do bazy zostały włączone prace rosyjskojęzyczne wydane na terenie Imperium Rosyjskiego, ZSRR, Federacji Rosyjskiej oraz państw obszaru postradzieckiego. W wykazie znalazły się wydania opublikowane wyłącznie w języku rosyjskim, co oznacza, że nie zostały nim objęte publikacje napisane w językach innych niż rosyjski, w tym również w językach narodów Federacji Rosyjskiej i byłych republik radzieckich (ukraińskim, białoruskim, gruzińskim, ormiańskim itd.), ujęto natomiast wydane na wskazanym wyżej terenie rosyjskojęzyczne przekłady prac badaczy zagranicznych.

Początek badań naukowych nad przekładem nie powinien być – w moim przekonaniu – wiązany z pojawieniem się pierwszych koncepcji teoretycznych opisujących zjawisko przekładu. Jeśli jakość refleksji teoretycznej przyjąć za kryterium, na którego podstawie można określić fazę początkową przekładoznawstwa jako dyscypliny naukowej, jej narodziny nie przypadną na umownie przyjmowane dla rosyjskich studiów nad przekładem lata 20. XX w. Z dojrzałymi próbami uogólnienia refleksji naukowej na temat przekładu, tj. stworzenia modeli jego naukowego opisu, mamy bowiem do czynienia dopiero w latach 80. ubiegłego stulecia. Tymczasem przekład był obiektem badań naukowych (!) prowadzonych przez filologów, historyków czy teologów znacznie wcześniej przed pojawieniem się, uznawanej za *stricte* przekładoznawczą, refleksji teoretycznej próbującej uchwycić jego istotę. Już w XIX stuleciu szczególnym zainteresowaniem badawczym cieszył się przekład biblijny, zwłaszcza jego historia, prowadzono również studia źródłoznawcze i paleograficzne nad przekładami zabytków piśmiennictwa. Dolną granicę chronologiczną bazy wyznaczają pierwsze wyniki badań nad przekładem biblijnym prowadzone przez duchownych oraz akademików, a także studia źródłoznawcze i paleograficzne nad najstarszymi zabytkami literatury przekładowej. Najstarsze opracowanie naukowe zarejestrowane w wykazie to napisany w 1835, wydany natomiast w roku 1837 nakładem typografii Uniwersytetu Kijowskiego, szkic historii przekładów Pisma Świętego na język słowiański kijowskiego filozofa i teologa Oresta Nowickiego⁷. Podobne publikacje, które dziś – w dobie nowych technologii stwarzających możliwość ich cyfrowej edycji i digitalizacji – przeżywają swój renesans, powstają specjalnie dedykowane im repozytoria⁸, na rynku wydawniczym pojawiają się również ich wznowienia w tradycyjnej, drukowanej formie⁹. Oznacza to, że doskonale oparły się próbie czasu, współcześnie wciąż budzą zainteresowanie, co

⁷ О.М. Новицкий, *О первоначальном переводе Священного писания на славянский язык*, Киев: Университетская тип., 1837, [6], s. 81.

⁸ Patrz np. <https://archive.org> [dostęp 15.06.2021].

⁹ Patrz np. И.А. Чистович, *История перевода Библии на русский язык. Репринтное воспроизведение издания 1899 г.*, Москва: Российское Библейское общество, 1997.

niewątpliwie jest probierzem ich wartości kulturowej i naukowej. Wykaz nie obejmuje natomiast obecnej w przestrzeni rosyjskojęzycznej *de facto* znacznie wcześniej bogatej krytyki przekładanych w Rosji dzieł literackich, refleksji na temat sztuki translatorskiej, dość często obszernych omówień i analiz publikowanych we wstępach do tłumaczeń literackich oraz w osobnych woluminach i broszurach z przedrukami artykułów pochodzących z czasopism literackich.

3. Metodologia systematyzacji materiału / Методология систематизации материала

Zebrany w tomie materiał został konsekwentnie usystematyzowany według rodzajów wydania. Biorąc pod uwagę, że tom pierwszy rejestrował prace naukowe w postaci dysertacji (kandydackich i doktorskich), tom drugi jako element kontinuum otwierają pozostałe rodzaje literatury naukowej: monografie (I), tomy zbiorowe (II), czasopisma i serie wydawnicze (III) oraz jedno- i wieloautorskie antologie publikacji przekładowych (IV). Po nich następuje dział obejmujący eseistykę i literaturę popularno-naukową (V). Wykaz zamykają wydania typu informacyjnego: słowniki i encyklopedie terminologii translatorycznej (VI) oraz bibliografie i katalogi (VII).

W dziale *Monografie* zarejestrowano jednoautorskie i współautorskie (opracowywane przez 2–3 osoby) publikacje naukowe (ros. *монография*) oraz – cieszące się w ostatnich latach dość sporą popularnością – wydania wieloautorskie, tzw. monografie zbiorowe (ros. *коллективная монография*¹⁰). Znalazły się tu również prace oznaczane w opisach bibliograficznych jako wydanie naukowe (ros. *научное издание*) lub badanie naukowe (ros. *научное исследование*), ukazujące się drukiem w postaci oddzielnych publikacji preprinty (ros. *препринт, предварительная публикация*)¹¹, opracowania przeglądowe (ros. *обзор*), a także publikowane odrębnie referaty

¹⁰ Jest to spójne tematycznie opracowanie wieloautorskie zawierające kompleksowe, wielostronne omówienie jednego tematu/zagadnienia wydane pod redakcją naukową. Podobnie jak monografia jedno- lub współautorska, monografia zbiorowa powinna być podzielona na logicznie powiązane i ułożone w określonej sekwencji rozdziały i podrozdziały, charakteryzuje się jednolitym aparatem terminologicznym i metodologicznym oraz opatrzona jest wspólną bibliografią. Nie należy mylić tego rodzaju wydania z będącym najczęściej pokłosiem konferencji lub innego wydarzenia naukowego tomem zbiorowym (ros. *сборник [научных] статей*), w którym każdy z zamieszczanych artykułów niekoniecznie stanowi ściśle spójną tematycznie, terminologicznie i metodologicznie względem całości publikację.

¹¹ Opracowania naukowe przedstawiające wstępne wyniki badań, publikowane zazwyczaj przed pojawieniem się docelowego wydania (artykułu, książki lub broszury). Popularne w czasach radzieckich (zwłaszcza w latach 60.–80. XX w.) w naukach matematyczno-fizycznych. W formie preprintów ukazywały się publikacje przedstawiające rezultaty badań nad przekładem maszynowym wydawane cyklicznie przez instytuty naukowe i naukowo-badawcze.

Ewa Konefał – doktor, adiunkt w Instytucie Rusycystyki i Studiów Wschodnich Uniwersytetu Gdańskiego. Jej droga naukowa jest związana głównie z przekładoznawstwem. Wśród problemów badawczych podejmowanych równoległe ze studiami nad przekładem – i często implikowanymi przez te badania – znajdują się również procesy innowacyjne we współczesnym języku rosyjskim, kwestie konwersji nazw własnych z/na język rosyjski, jednostki dyskursywne (przede wszystkim partykuły),

dyskurs prasowy. Do obszaru jej zainteresowań naukowych należy także językoznawstwo korpusowe. Jest autorką kilkudziesięciu publikacji naukowych.

Książka stanowi drugi tom serii bibliograficznej prezentującej osiągnięcia przekładoznawstwa rosyjskojęzycznego. Dokumentuje on kolejny fragment dorobku gromadzonego w postaci wydań naukowych: monografii jedno- i wieloautorskich, tomów zbiorowych, periodyków i czasopism specjalistycznych. Ponadto do tomu zostały włączone książki popularnonaukowe oraz publikacje typu informacyjnego – słowniki i encyklopedie terminologiczne oraz bibliografie literatury przekładoznawczej i przekładowej. Zarejestrowana w opracowaniu literatura ma w zamierzeniu dość wiernie ilustrować stan świadomości teoretycznej i metodologicznej rosyjskojęzycznych badaczy przekładu, wskazując jednocześnie na różnorodność i wielokierunkowość poszukiwań badawczych.

**Uniwersytet
Gdański**

Wydawnictwo
Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-349-3